

Szabó Mátyás

„Hogy mindkét birodalomfél érdekeinek méltó képviselői lehessenek”

Magyar nyelv-oktatás az Osztrák–Magyar Monarchia Cs. és Kir. Konzuli Akadémiáján¹

“So that they can Become Worthy Representatives of the Interests of Both Halves of the Empire”

Hungarian Language Teaching at the Imperial and Royal Consular Academy of the Austro-Hungarian Monarchy

A dualista Osztrák–Magyar Monarchia időszakában a magyar államnyelv státusza rendeződött. Ugyanakkor a magyar állam szempontjából egzisztenciális kérdést jelentett, hogy a magyar nyelvet és államjogot a közözügyi szervek, főként a közös külügyminisztérium, a diplomáciai és konzuli szolgálat is ismerje. A magyar mint idegen nyelv oktatása érdekében a Cs. és Királyi Konzuli Akadémián magyar oktatók nyertek alkalmazást, a tantervben pedig kötelező magyar nyelvű tárgyak is megjelentek. Ebben a tanulmányban a magyar jelenléte és befolyást, illetve a magyar nyelv oktatásával kapcsolatos szervezési, oktatási és módszertani tanulságokat mutatom be.

Kulcsszavak: nyelvoktatás, magyar nyelv, közjog, külügyi szolgálat, szuverenitás, Osztrák–Magyar Monarchia

In the era of the dualist Austro-Hungarian Monarchy, the status of the Hungarian state language was settled. However it remained an existential question for the Hungarian state that the Hungarian language and constitutional law should be known by the common

1 A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-4-I-40 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

institution, especially by the common foreign ministry, the diplomatic and consular service. In the interests of teaching Hungarian as a foreign language, Hungarian teachers were also employed at the Imperial and Royal Consular Academy, and obligatory Hungarian-language subjects were added to the curriculum. In this study, I aim to present the Hungarian elements and influence, furthermore the related organisational, educational and methodological experiences regarding the teaching of Hungarian language.

Keywords: language education, Hungarian language, public law, foreign service, sovereignty, Austro-Hungarian Monarchy

1. Bevezetés

Az Osztrák–Magyar Monarchia egyedi és kivételes jelenségnek számított a hosszú 19. század Európájában. Az 1867. évi kiegyezést az osztrák és a magyar politikum, illetve a jogtudomány is eltérő keretek között értelmezte. Az új dualista államkonstrukcióban az osztrák fél a birodalmat, az össz állam eszméje alapján a korábbi Osztrák Császárság fennmaradását látta. Míg a magyar felfogás szerint a Monarchia két szuverén állam, Ausztria és Magyarország unióját jelentette a *Pragmatica Sanctió*ból folyó közös ügyek vitelére. Az osztrák centrista elméletekkel és birodalmi eszmékkel szemben a magyar kormányok és közjogászok újra meg újra a magyar államiság védelmezésére kényszerültek (Wlassics 1911: 3–26).

A magyar állam szuverenitásának érvényre juttatására nézve alapvető fontosságúnak bizonyult az állami kritériumok (államterület, állampolgárság, főhatalom) kidomborítása, ami a modern államelmélet keretei között is kizárta, hogy a közös szervezet egyfajta *sui generis* államként az osztrák és magyar államszemélyiséget magában feloldja. Demonstratív jelentőséggel bírt a magyar kormányok azon igénye is, hogy a cs. és kir. (közös) külügyi szolgálat a magyar állampolgárok esetében az ügyvitelt az osztrák helyett a magyar törvények szerint és magyar nyelven végezze (Szabó 2024: 17).

A megfelelő számú magyar tisztviselők alkalmazása mellett a magyar kormány javaslatot tett a külügyi szolgálat utánpótlásképző műhelyének tantervi reformjára is, ennek köszönhetően a *Cs. és Kir. Keleti Akadémia (K.u.K. Orientalische Akademie)*, majd 1898-tól a *Cs. és Kir. Konzuli Akadémia (K.u.K. Konsularakademie)* tantervében fokozatosan megjelentek magyar jogi, történeti és nyelvi kurzusok is. A magyar nyelvi kurzusok módszertani és tantervi reformjai kritikus fontossággal bírtak, ugyanis ezek képezték előfeltételét annak a majdani törekvésnek, hogy az Akadémia minden növendéke – így az osztrák állampolgárok is – a magyar közjog államvizsgát magyar nyelven legyenek kötelesek teljesíteni (Stokka 1905).

Magyarországon évszázadokig idegen nyelvi hatások érvényesültek, latin írásbeliség dominált, míg a felvilágosult abszolutizmus közigazgatási reformjai a német nyelv hivatali alkalmazását célozták (Nádor 2000: 54–63). A reformkor időszakának évtizedei alatt a magyar nyelv fokozatosan nyert teret a hazai intézmények ügyvitelében, majd az 1844. évi törvényhozást szoktuk a magyar államnyelv kodifikációjaként aposztrofálni. Ugyanezen évben a magyar meghatározó oktatási nyelvvé is lett,

egyúttal az államszervezetben és a kultúra terén végbement térnyerésére egyaránt tekinthetünk a Habsburg Birodalmon belüli önállóság szimbólumaként is (Heil 2020: 99–101). Egyáltalában nem túlzás állítanunk, hogy a magyar államnyelv bevezetésére irányuló erőfeszítések szuverenitási törekvéseknek tekinthetők (Nagy 2020: 141–158).

A neoabszolutizmus germanizáló törekvéseivel, az osztrák kódexek hatályba léptetésével és általában az osztrák jog magyarországi térnyerésével a magyar nyelv herderi jóslat ellen vívott küzdelmei folytatódni látszódtak. Azonban az 1860-ban kiadott októberi diploma nyomán a hazai közegek belső ügyvitele és hivatali érintkezései újfent a magyar nyelv használatára tértek át (Csernus–Lukács 2020: 91–92), majd a kiegyezéssel a magyar nyelv státusza tartós rendezést nyert.

A multikulturális jelenségként is gyakran vizsgált dualista Osztrák–Magyar Monarchia etnikai összetétele, a két állam nemzetiségi és oktatásügyi törvényhozása, illetve a nyelvhasználat kérdése régóta a történettudomány érdeklődésének kiemelt tárgyát képezi. Képletesen szólva a neoabszolutizmushoz képest a kiegyezést követően hirtelen a birodalmi tervezőasztal másik oldalán találjuk magunkat.

Ugyanakkor az 1860-as évek nemcsak a Monarchia esetében eredményeztek alkotmányos változásokat. Főként belső okokra visszavezethető, azonban mégis meghatározóbb alkotmányos átalakulások mentek végbe világszerte, gondolhatunk akár az Egyesült Államokra, Mexikóra, Angliára, Spanyolországra, Franciaországra vagy Japánra is (Rigó 2017: 194–196). Mindezzel együtt a nemzetközi kapcsolatokban a gazdasági liberalizmus és a szabadkereskedelem térnyerése, a mind intenzívebb tőke- és áruforgalom, illetve az üzleti kapcsolatok egyaránt felvetették az osztrák és a magyar állam érdekeinek védelmét a külhatalmak irányába. Ezen folyamatok a Monarchia konzuli képzését is új kihívások elé állították (Pfusterschmid-Hardenstein 1989: 160). Ezzel együtt az európai államtörténet ezen periódusában a közigazgatási ügyek is egyre intenzívebben jelentek meg a nemzetközi viszonyokban, és az államok felismerték, hogy a jó közigazgatásuk feltételeit nemcsak a belső viszonyaikban, hanem a többi államok hasonló eljárásaiban is célszerű érvényre juttatni, leginkább a külügyi kormányzat, a közgazdaság és az igazságszolgáltatás terén (Antal 2016: 253–254).

A kiegyezési törvénnyel ugyanis a cs. és kir. Külügyminisztérium Magyarország minisztériuma is lett, az osztrák–magyar külügyi szolgálat állásai, a Monarchia kereskedelmi és haditengerészete behálózta a külhatalmak államterületeit. Vancouver, New York, Buenos Aires, Alexandria, Johannesburg, Szentpétervár, Jeruzsálem, Delhi, Peking, Tokió, Melbourne és még hosszan sorolhatnánk, mind osztrák–magyar követ-ségek, konzulátusok működésének színhelyeit képezték.

Mindennek jelentősége felértékelődött azért is, mert az 1849-es emigráció nyomán főként az Oszmán Birodalomban, Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban jelentős magyar népesség telepedett meg, illetve további magyar kolóniák és közösségek jöttek létre Romániában és Egyiptomban is. A legjelentősebb diaszpóra az Egyesült Államokban alakult ki, azonban magyar emigránsok Kanadában, Latin-Amerikában és Ausztráliában is megfordultak (Gazsó 2016: 12–16).

Az alkotmányos átalakulásokkal párhuzamosan a külügyi szervezet három ágazata – a külügyminisztérium (*Zentraler Dienst*), a diplomáciai szervezet (*Diplomatischer*

Dienst) és a konzuli szervezet (*Konsulardienst*) – is mindinkább állami hivatallá kezdett alakulni, aminek célja már nem pusztán az uralkodó (*Allerhöchster Dienst*), hanem az állam szolgálata is volt. A külügyi közegek immár minden osztrák és magyar állampolgár érdekeit egyaránt hivatva voltak képviselni. A konzulok az állami közigazgatás (és bizonyos állásokon a bírói hatalom) közvetítése mellett kötelesek a Monarchia tekintélyét, nemzetközi állását óvni, egyúttal a Monarchia mindkét államának kereskedelmi és más államérdekeit képviselni.

A magyar nyelv és közjog ismerete nemcsak külföldön bírt jelentőséggel, hanem a Monarchia dualista kormányzati struktúrájában a két állam irányába folytatott hivatali érintkezések során is. Az 1900-as évekre gyakorlattá vált, hogy a Külügyminisztérium a magyar kormánnyal és állampolgárokkal magyarul (is) érintkezett, az ügyiratok pedig két nyelven, magyarul és németül készültek. Ezzel egyidejűleg a dualizmus korszakában a magyar jogi terminológia fejlődésének meghatározó időszakában vagyunk, amikor a klasszikus jogállam intézményeinek kialakulása, a kodifikációs munkálatok, tágabb értelemben a modern magyar jog rendszerezése is zajlott. Ezzel együtt felmerült az igény, hogy nemcsak belföldön, hanem a konzuli hatóságok külföldön is minden magyar állampolgár közigazgatási és peres ügyeiben a magyar törvények szerint járjanak el.

Nemcsak a belföldi, hanem a külügyi viszonylatokra is kijelenthetjük, hogy a magyar állam számára továbbra is egzisztenciális kérdés maradt a magyar nyelv ügye. A Konzuli Akadémián folytatott magyarnyelv-oktatás kihívásainak, módszereinek vizsgálata ebbe a kötetbe illeszkedik. A magyar mint idegen nyelv tanulásának kérdése már a reformkorban is vizsgálható (Nagy 2024), ugyanakkor annak kihívásai és lehetőségei máig sem veszítettek aktualitásukból (Szili 2019; Nádor 2017). A Konzuli Akadémián folytatott – mint látni fogjuk, sikeres – oktatási módszerek így mai szemmel nézve is értékes adalékként szolgálhatnak.

2. A Konzuli Akadémia létrejötte, szervezettörténete és tantervei

A Konzuli Akadémia eredete egészen a 17. század közepéig nyúlik vissza, amikor a Monarchia és az Oszmán Birodalom közötti intenzív kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok szükségessé tették megkívánt számú törökül beszélő tolmács (dragomán) jelenlétét. A Bécsi Egyetemen már 1674-ben indítottak jogi kurzusokat a Korán tanulmányozására, majd a bécsi kormányzat velencei mintára a 17. század végén egy nyelvi intézetet (*Sprachknaben-Institut*) is felállított a Cs.K. Konstantinápolyi Internunciatúrán a török, perzsa és arab nyelvek oktatására. A külügyi utánpótlás-képzésre Wenzel Kaunitz herceg javaslatára Mária Terézia 1754-ben állította fel a *Keleti Nyelvek Császári-Királyi Akadémiáját* (k.k. *Akademie der Morgenländischen Sprachen*), amit később egyszerűen Cs.K. *Keleti Akadémiának* (k.k. *Orientalische Akademie*) neveztek. Az akadémia működése 3 szakaszra osztható: 1. tolmácsképzés (1754–1812), 2. keleti konzulok és diplomaták képzése (1812–1898), 3. általános és keleti konzuli képzés (1898–1919).

2.1. Sprachknaben-Institut, Orientalische Akademie, Konsularakademie

A jezsuita szellemi gyökerekkel bíró akadémia gyakorlatilag egy nyelvintézet volt, eleinte internátusként működött, és egy középfokú oktatási intézménynek volt megfeleltethető. A nyelvi kurzusok által dominált oktatás kifejezetten tolmácsok, dragománok képzésére irányult. A 19. század első felében az Akadémia képzése ötévesre bővült. A Monarchia dualista közjogi átalakulása nyomán a Keleti Akadémia a Császári Királyi – röviden cs. k. – (Kaiserlich-Königliche, röviden: k.k.) felvette a Császári és Királyi – röviden Cs. és Kir. – (Kaiserliche und Königliche, röviden: k.u.k.) titulaturát. A külügyi szolgálat szervezeti egységesítésével együtt a magyar kormányok mindinkább igényt formáltak a paritás érvényre juttatására, a magyar állam közjogi befolyásának erősítésére.

Az 1870. évi konzuli ankéton a magyar delegáltak felvetették, hogy a *Keleti Akadémia* tantervébe a magyar nyelv és magyar jog oktatását is fel kellene venni, és ha a szükséges számú oktató az Akadémia rendelkezésére nem állna, akkor az akadémisták magyar bizottság előtt Pest–Budán tehessék le vizsgáikat (Szabó 2024: 17). Bár Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter Ferenc Józseftől kieszközölte a királyi szankciót – azaz az előszentesítést – a keleti szeminárium felállítására, végül a terv nem valósult meg (Szabó 2024: 14). Ezt követően a magyar törekvések a tanterv dualizálására és a paritás érvényesítésére irányultak (Pfusterschmid-Hardenstein 1989: 160).

Az Akadémiát a kiegyezést követő évtizedekben egy ideig egy másik bécsi tisztviselőképző műhely, a *Theresianum* igazgatta, egyúttal több ízben felmerült a *Bécsi Egyetemmel* történő integrációja is. A bizonytalanságot végül az Agenor Goluchowski cs. és kir. külügyminiszter hivatali idején, 1898-ban végrehajtott akadémiai reform oszlatta el, aminek következtében az intézmény *Cs. és Kir. Konzuli Akadémiaként* működött tovább. Az átfogó reform az akadémiát kétszattatúvá alakította, az oktatási rendszert két – az általános és a keleti – szekcióba szervezte.

A *Konzuli Akadémia* legfőbb céljait Goluchowski külügyminiszter és Michael Pidoll von Quintenbach igazgató az alábbi tézisekben foglalták össze (Goluchowski 1904: 46):

1. Az Akadémia karakterét a gyakorlati szolgálatra való felkészítés jellemezze, azonban a korábbi tudományos (főiskolai) színvonal megőrzésével.
2. Az egész tanfolyamot megalapozó államgazdasági diszciplínák meghatározó szerepe a többi kereskedelmi tantárgy párhuzamos oktatásával.
3. A jogi és a történeti-politikai diszciplínák megtartása.
4. A nyelvi oktatás megszorítása.
5. A szellemi kezdeményezőkézség és a munkakedv támogatása az akadémisták önálló tevékenységének bevonását támogató oktatási módszerek által; a jövőbeni (konzuli) hatáskör hangsúlyozása, kapcsolatteremtés a konzuli gyakorlat aktuális problémáival. A szemináriumi gyakorlatok, speciális kurzusok, kapcsolatok rendszeresítése az *Osztrák Kereskedelmi Múzeummal* (*Österreichisches Handelsmuseum*) az oktatási eszközök között, kirándulások és intézménylátogatások szervezése.
6. Az akadémisták lehetőség szerinti tehermentesítése, különösen a tanirányzatok közötti egyensúly megteremtésével.
7. Az Akadémia közjogi karakterének mint cs. és kir. intézet minden irányban, mégpedig konkrét intézkedésekkel kifejezésre juttatása.

Ez utóbbi szervezőelv tehát azt célozta, hogy az Akadémia saját működésében szerezzen érvényt az 1867. évi közjogi kiegyezés eszméinek. Mindez közelebbről öt oktatási cél megvalósítását vonta magával (Goluchowski 1904: 46–47):

- a) A magyar nyelv követelményül állítása a Szent Korona országaiból felvételre jelentkezők esetében.
- b) A nem magyar akadémisták számára a magyar nyelv oktatásának kötelezővé nyilvánítása.
- c) A magyar jog és a kapcsolódó államtudományi tananyagok paritásos figyelembevétele.
- d) Magyar nyelvű előadások (és speciális kurzusok) bevezetése magyar oktatókkal és szakemberekkel.
- e) Időszakos kirándulások szervezése Magyarországra stb.

Az Akadémia tantervi reformjával a vezetőség és a külügyminisztérium egyrészt igyekezett követni a tőkés viszonyok, a nemzetközi kereskedelmi forgalom többoldalú és intenzív fejlődését, a közös külügyi szolgálat részeként működő és mindinkább terebélyesedő konzuli szervezet (hivatalok és ügynökségek) növekedését, egyúttal az általuk közvetített (magyar és osztrák) állami eljárások, hatáskörök és ügyvitel bővülését is. Másrészről a reform a magyar közjogi igények kielégítésével egyúttal közvetetten a magyar szeparatista törekvések (önálló vámterület, magyar királyi konzulátusok, lazább államjogi kapcsolat stb.) elsimítását is célozta.

Ezt követően az Akadémia működése kisebb átszervezések mellett viszonylag állandó maradt. Az első világháborút és a Monarchia felbomlását követően az igazgatóság mindent megtett az intézmény megmentéséért, így az végül 1921-től *Politikai és Közgazdasági Nemzetközi Akadémiaként* (*Internationale Akademie für Politik und Volkswirtschaft*) működhetett tovább. A Konzuli Akadémia évfolyamait felmenő rendszerben 1922-ig kiveztették. A második világháborút követően 1964-ben került sor az intézmény újraszervezésére, ami azóta *Diplomáciai Akadémiaként* működik (*Diplomatische Akademie*).

2.2. Az Akadémia oktatási rendszere és reformjai

Az intézmény szervezettörténete több ízben lekövette a birodalom, majd Ausztria és Magyarország közjogi viszonyának változásait, mindezek nyomát pedig a tantervi reformokban is felfedezhetjük, úgy a szakmai tárgyak, mint a nyelvi képzés terén. Az 1754. évi képzési tervben a szakmai tárgyak között az *általános képzés, hittan, latin, történelem, földrajz* és a *szépfírás* szerepeltek. A nyelvoktatást a *török, az olasz, a francia* és az *újjörög* kurzusok tették ki (Pfusterschmid-Hardtenstein 1989: 191).

Az 1773. évi tantervben természettudományos szaktárgyak (például *geometria, természettan*) és klasszikus tárgyak (például *szépirodalom, katekizmus*) is megjelentek, míg az oktatott nyelvek száma kétszeresére nőtt. A szaktárgyak közül a nyelvi tárgyak körébe átsorolt *latin* mellett bevezették a *német, a perzsa* és az *arab* tárgyat is (Pfusterschmid-Hardtenstein 1989: 191).

Az 1812. évi reform már keleti konzuli képzést biztosított, így az öt évfolyamosra bővített tantervben a természettudományos tárgyak mellett (például *matematika, fizika*) jelentősen nőtt a jogi (például *római jog, államjog, nemzetközi jog, bírósági eljárásjog, magánjog, tengerjog és váltójog*) és történeti (például *osztrák történelem, ottomán történelem*) tárgyak aránya, míg az oktatott nyelvek terén különösebb változás nem történt, viszont 1833-ban már a választható angol nyelvi képzést is rögzíthetjük (Pfusterschmid-Hardtenstein 1989: 191–192).

A kiegyezést követően egy 1868 és 1880 között keletkezett tantervi tervezet (Szabó 2022: 64) a kurzusokat két csoportba rendszerezte: *Jog- és Államtudományi Részleg*, valamint *Keleti és Nyugati Főnyelvek Részlege*. Utóbbi részlegben a kötelező főnyelvek (*török, perzsa, vulgárarab, francia, olasz, angol*) esetében a nyelv- és az irodalomképzés volt feltüntetve, amit kiegészített az *arab nyelvtan és irodalom, a keleti nyelvek összehasonlító tanulmányai*, valamint a *keleti szépírás*. A kötelező tárgyakon felül a rendkívüli képzési tárgyak között volt található a *hivatali stílusztika és a könyvelés* is.

Az 1898. évi reform (Pfusterschmid-Hardtenstein 1989: 194–195) a *Cs. és Kir. Konzuli Akadémia* képzését két részlegre, az *Általános Szekcióra* és a *Keleti Szekcióra* osztotta. Mindez a konzuli szakképzés tekintetében egy egységes, míg a nyelvi kurzusok tekintetében két tantervet eredményezett. Jelentős közjogi vívmányt jelentett, hogy a Goluchowski–Pidoll- emlékiratnak megfelelően az új tanterv a *magyar nyelv* és a *magyar közjog* kurzusokat mind a nyugati konzuli állásokra irányuló *Általános Szekcióban*, mind a keleti konzuli állásokra irányuló *Keleti Szekcióban* rögzítette. A reformmal egyidejűleg az is elmondható, hogy a *magyar közjog* (*Ungarisches Staatsrecht*) kurzus rendszerezése megelőzte az önálló *osztrák közjog* (*Österreichisches Staatsrecht*) bevezetését. E két tantárgy nevében a *Staatsrecht* szerepel, a magyar nyelvű hivatalos iratok mindkettőt közjog néven nevezik, ezért e kurzusok megnevezésére én is következetesen a közjogot fogom használni.

Az Akadémia az *Általános Szekció* tantervéből az *orosz, a török, az arab és a perzsa* nyelveket törölte, így a *francia* (15 óra), az *angol* (15 óra), az *olasz* (7 óra) a *magyar* (9 óra) nyelvek és a *német stílusztika* (4 óra) lett rögzítve. A *Keleti Szekcióban* pedig az *angol* és az *orosz* kivezetésével a *francia* (15 óra), az *olasz* (9 óra), a *magyar* (9 óra), a *török, az arab, a perzsa* nyelvek (együttesen 37 óra) és a *német stílusztika* (4 óra) maradt.

A konzuli szolgálat a jelöltektől nemcsak elmélyült történeti, közgazdasági és jogi ismereteket, hanem átlag feletti nyelvtudást is igényelt. A német államnyelv mellett a nemzetközi gazdasági kapcsolatokra gyakorolt meghatározó brit befolyás miatt elengedhetlenné lett az angolnyelv-ismeret, a diplomáciai érintkezések és a nemzetközi szerződések nyelve a francia volt. A töröknyelv-ismeretet továbbra is szükségessé tette, hogy a keleti konzuli állások jelentős része a dualizmus alatt is oszmán fennhatóság (vagy kulturális hatás) alatt állt, az olasz nyelv pedig mint a kereskedelem és a tengerészet nyelve volt nélkülözhetetlen.

Az oktatott nyelveket az 1898. évi reformtervezet az alábbiak szerint csoportosította. A *főnyelvek* (*Hauptsprachen*) közé tartozott a *francia, az olasz és a török*. A *meléknyelvek* (*Nebensprachen*) közé az *angol, a magyar, a szerb, az orosz és az újjörög*, míg az oktatott *segédnyelvek* (*Hilfssprachen*) az *arab és a perzsa* voltak. A *főnyelvek* esetében az oktatási cél a nyelvtani ismeretre, a nehezebb nyelvi szövegek tökéletes megértésére, gondolatok szóbeli és írásbeli kifejezésére, illetve fordítási készségre

irányult. A *mellé nyelvekre* nézve mindez a grammatikai ismeretekre és a szokásos nyelvi szövegek abrupto megértésére, azaz a sajtónyelvre terjedt ki. Végül a *segédnyelvek* esetében az oktatási célt azok török nyelvhez fűződő filológiai kapcsolata képezte. Mindez elegendővé tette az olvasott szövegek értését (Tefner 2018: 34–35).

Míg a *nemzetközi jog* oktatása hagyományosan francia nyelven, a *konzuli ismeretek* német nyelven, a *tengerjog* pedig olasz nyelven történt, addig a magyar nyelv oktatását bármiféle előismeretek nélkül az alapoktól kellett kezdeni (Stokka 1905). Stokka Tankréd az Akadémia magyarnyelv- és történelemtanára rávilágított, hogy a magyar nyelv az alakzatok, a mondatszerkesztés és a szókincs szempontjából is teljesen eltér az árja (indoeurópai) nyelvektől, ami az oktatását még nehezebbé teszi (Stokka 1901). A magyar kormányok erőfeszítéseinek jelentőségét kiválóan szemlélteti, hogy az 1904. évi Goluchowski-emlékirat negyedikként kimondott tétele (nyelvoktatás megszorítása) ellenére a nehezen tanulható magyart egy ilyen nívós és nagy presztízsű nyelvi palettára sikerült felhelyezni.

A nyelvoktatás módszerét a kezdeti időszakban a szövegek monoton ismétlése és memorizálása jellemezte, azonban már az 1770-es években megjelent a *szenzomotoros tanulási stílus* is, ami a pusztán auditív és vizuális módszerek mellett egyszerre veszi igénybe a mozgásszervi és érzékszervi receptorokat. Így például az akadémisták francia és olasz nyelvű színdarabokat is előadtak (Tefner 2018: 20–23). Azonban a gesztikulációt is magába foglaló társalgási gyakorlatokra vagy az 1900-as évektől megszervezett magyarországi tanulmányutakon tett intézménylátogatásokra, bankettekre, akadémisták által tartott köszöntőbeszédre is tekinthetünk részben szenzomotoros módszerekként. Az egyik magyarországi banketten Hannibal Leschanofsky cseh származású akadémista kiváló köszöntőt adott elő magyar nyelven, amit a magyar közönség kitörő lelkesedéssel fogadott (NN 1902). A banketten pedig a társalgásra, a táncrea és a szocializációra is meghatározó tényezőként tekinthetünk.

Az 1898. évi reformokkal a nyelvi órák aránya jelentősen csökkent, a szaktárgyakhoz viszonyítva kevesebb mint azok felét tették ki. A nyelvek oktatása az első években a grammatikai elméleti tananyaggal kezdődött, ezt követte a szókincs bővítése, majd a kommunikatív, interaktív készségek fejlesztése, végső soron a konzuli szolgálatra kész leendő tisztviselő kiképzése (Tefner 2018: 20–22). A mai megfogalmazásban akár kreatívnak nevezhető feladatok, úgymint az önkifejező írás is megjelentek az oktatásban. Az akadémisták magánleveleket, a majdani ügyvitel részét képező jelentéseket, feliratokat, összefoglalásokat, jegyzeteket és fogalmazásokat írtak. Ezek eleinte gyengén, majd egyre jobban sikerültek, végül az akadémisták készségszinten elsajátították az ügyvitel alapformáit (Tefner 2018: 24).

3. A magyar nyelv oktatása

A Keleti, illetve a Konzuli Akadémián a magyar nyelvi képzés tekintetében három mérföldkövet határozhatunk meg. 1. A magyar nyelv oktatása 1883-tól 2, majd 3 évfolyamon történt. 2. A reformot követően 1898 és 1903 között felmenő rendszerben mindkét szekcióban megvalósult az 5 éves magyarnyelv-oktatás. 3. Stokka kezdeményezésére 1905-től az 5 éves képzés átalakul és kiegészül a magyar történelem tárgygal.

A magyar nyelvű tantárgyak regisztrálhatóan az 1880-as évek elején jelentek meg a *Cs. és Kir. Keleti Akadémia* képzésében. Magyar jogot érintő tananyag oktatására korábban is volt példa, így a *statisztika* kurzuson az 1850-es évektől a Hugo Brachelli-féle tankönyv egyik fejezetét képezte a neoabszolutizmus kori magyar koronataromány, majd Magyarország deszkriptív közigazgatási joga (Brachelli 1875: 487–497). Az első ténylegesen önálló magyar jogi tárgyat, a *magyar büntetőjogot* Salomon Mayer bécsi jogászprofesszor (Barna 2015: 243–246) adta elő német nyelven 1883-tól. Ugyanebben az évben egy jelölécédula utal a *Magyar Nyelv Tanszék* („Errichtung von Lehrkanzeln für die ungarische Sprache und die ungarischen Strafdisciplinen”) megszervezésére (NN 1883). Ugyanebben az évben a magyar történettudomány nesztoraként tisztelt Károlyi Árpád nyert állást a magyar nyelv tanáraként, és 15 évig oktatott az Akadémián (Fazekas 2004: 67). Károlyi mellett az Akadémia magyar oktatójaként működött Thallóczy Lajos, Stokka Tankréd, Farkas Gyula, Szilágyi Mihály, Plehácsek Ferenc és Csaplovics József. A magyar levéltárosok oktatói tevékenységüket többnyire mellékállásban, tiszteletdíj fejében végezték.

Az 1892/93-as tanévig a *magyar nyelv* előadása a legfelső két évfolyamon (IV. és V.) heti 6 órában történt. Ezt követően az óraszám heti 8-ra emelkedett, és az oktatás a felső három évfolyamra terjedt ki az alábbi elosztás szerint: a III. és a IV. évfolyamon heti 3-3, míg az V. évfolyamon heti 2 óra. Ugyanebben az évben bírta meg az Akadémia első ízben Thallóczy Lajost a *magyar közjog* tantárgy előadásával, egyúttal az érintett docenseknek előírta, hogy az osztrák jogi diszciplínák előadásakor a magyar jogtól való eltérésekkel, illetve a magyar jogi és közigazgatási terminológiával behatóan foglalkozzanak (NN 1902). Mindemellett 1895-től a tanszék társalgás kurzust is szervezett.

A Konzuli Akadémia 1898. évi reformja értelmében egy ötéves átmeneti időszak következett, ami felmenő rendszerben vezette be a kötelező magyar nyelvi képzést. Az új képzési rendszer eredendően kettős céllal bírt. Egyrészt az akadémista legyen képes magyar szövegeket, kifejezetten bírósági és hatósági megkereséseket, hivatalos iratokat megérteni és lefordítani (ritkább kifejezések esetében akár szótárhasználatlaltal), másrészt a konzuli hivatali ügyvitelben – számos konzulátus a közigazgatás mellett konzuli bírászkodást is végzett – a magyar állampolgárokkal magyarul érintkezzenek, a magyar kérelmeket képesek legyenek magyarul megválaszolni (Szabó 2024: 25). Utóbb Stokka Tankréd 1905-ben felterjesztett beszámolójában egy másik célt is megfogalmazott az ötéves magyarnyelv-oktatásra nézve: az osztrák akadémisták magyarnyelv-tudását olyan szintre emelni, hogy az V. évfolyam második szemeszterében a magyar közjog kurzust magyarul hallgatni és abból magyar nyelven vizsgát tenni képesek legyenek (Stokka 1905). Az osztrák állampolgárságú akadémisták számára az első ilyen magyar nyelvű államjogi (közjog) vizsgákra az 1906/7-es tanévben került sor (Stokka 1904: o. n.).

A magyarnyelv-oktatás tanterve 1898 és 1905 között alapvetően az 1. táblázat szerinti sémát követte, erre nézve Stokka kiemelkedően fontosnak tartotta a biztosabb elméleti alapot, a hivatali stilsztikát, az újságolvasást, illetve hogy az akadémisták már az első évben kezdjenek beszédgyakorlatokat (Szabó 2024: 27).

Az oktatás terén azonban mutatkoztak nehézségek, ugyanis a magyar a többi nyelv sajátosságaitól eltérve – ráadásul előismeretek nélkül – nehezen tanulhatóan bizonyult. Az osztrák állampolgárságú hallgatók származása is heterogénnek volt

1. táblázat: A magyar nyelv tanmenetének vázlata Stokka Tankréd 1902. évi javaslata alapján

I. évfolyam Nyelvtan, fordítás, beszéd: heti 2 óra Olvasás-, írás- és kiejtésgyakorlat: heti 1 óra
II. évfolyam Könnyebb magyar szerzők műveinek olvasása, fordítása. Elbeszélés saját szóval. Kiegészítések alakzat- és mondattanhoz: heti 2 óra Alakzattan-gyakorlatok: heti 1 óra
III. évfolyam Nehezebb magyar szerzők műveinek olvasása és fordítása. Elbeszélés saját szóval. Kiegészítések megbeszélése mondattanhoz: heti 2 óra Alakzattan-gyakorlatok és magyar szófordulatok: heti 1 óra
IV. évfolyam Bevezetés a magyar hivatali stilisztikába. Ügyfelek beadványainak magyarázata. Konzuli hatáskörbe tartozó beszédek: heti 2 óra Gyakorlatok: heti 1 óra
V. évfolyam Újságotlás. Fogalmazások megbeszélése. Konzuli hatáskörbe tartozó beszédek: heti 2 óra Gyakorlatok: heti 1 óra

Forrás: Szabó 2024: 27–28

mondható, osztrák-németek mellett olasz, cseh, lengyel etnikumú jelentkezők egyaránt megfordultak az Akadémián, a német nyelv ismerete ellenére más készségekkel bírtak. A magyar nyelv nehézsége magával vonta a szeminarizáció és a párhuzamos (maximum 3 fős) csoportok indításának szükségességét is, hogy az oktatók intenzíven foglalkozhassanak az akadémistákkal.

Stokka Tankréd 1905-ben rávilágított, hogy mivel az osztrák akadémisták semmilyen magyar nyelvű előismerettel nem rendelkeznek, ellenben az államtörténetet, a nemzetközi jogot franciául, míg a tengerjogot olaszul tanulják, a magyar nyelvre nézve is gyakorlatba kell hozni egy kiegészítő tárgyat. Stokka példaként azon magyarországi iskolákat is felhozta, amelyekben nem magyar az oktatási nyelv, kiemelve, hogy a történelmet és a földrajzot ezekben is magyarul tanítják, hasonló jelenség jellemző a katonai akadémiákon és a bécsi *Theresianumban*. Ezek alapján Stokka javasolta egy 2 évfolyamos (III. és IV. évfolyam) magyar nyelvű történelemtárgy kötelező kiírását heti 2 órában *Magyarország története a honfoglalástól napjainkig* címmel. Mindezek alapján a külügyminiszter nevében a következő tantervet (2. táblázat) fogadta el Alexander Suzzara osztályfőnök (Stokka 1905).

Az oktatási módszerek között találunk példát az *analitikus* és a *szenzomotoros* oktatási módszerre, konzuli szakemberek és budapesti nyelvtanárok bevonására. Egyúttal hatékonynak mutatkozott az egyes irattípusok kidolgozásának gyakoroltatása az akadémistákkal. A szemináriumok és a kis létszámú párhuzamos kurzusok is eredményre vezettek a magyar nyelv oktatásában. Az alkalmazott módszerek közül a magyar történelem tantárgy becsatornázása, illetve a szervezett kirándulások is kifejezetten sikeresnek bizonyultak. Az 1896/97-es és az 1901/2-es tanév között

2. táblázat: A magyar nyelv oktatásának tanmenete a történelemórákkal bővítve Stokka 1905. évi javaslata alapján

I. évfolyam Nyelvtan: heti 2 óra Gyakorlat: heti 1 óra
II. évfolyam Nyelvtan és olvasmányok: heti 2 óra Gyakorlat: heti 1 óra
III. évfolyam Újságotlás: heti 1 óra Gyakorlat: heti 1 óra Történelem: heti 2 óra
IV. évfolyam Bírósági stílisztika: heti 1 óra Gyakorlat: heti 1 óra Történelem: heti 2 óra
V. évfolyam Konzulibeszed-gyakorlat: heti 2 óra

Forrás: Stokka 1905

102 szemeszterzáró vizsgára került sor magyar nyelvből, amelyeken elégtelen eredmény egyáltalán nem született. Az említett vizsgák közül 10 zárult elégséges, 29 dicséretes és 63 kitűnő eredménnyel (NN 1902).

Az oktatási módszerek között kifejezetten hasznosnak számított a kirándulások szervezése. 1901-ben a III., IV. és V. évfolyamos akadémisták Győrben, Budapesten és Szegeden tettek látogatást, hogy Magyarország iparáról és mezőgazdaságáról közvetlenebb képet nyerhessenek. Mindemellett a magyar állami intézmények és Magyarország társadalmi viszonyainak (a magyar táj és emberek) megismerése szintén oktatási célként fogalmazódott meg. A nem magyar anyanyelvű akadémisták nyelvtudása kitűnő benyomást tett a magyar intézményekre, a *tanulmányutak* az Akadémia számára is egyértelmű sikert jelentettek, míg a magyar fél elégedetten konstatálhatta, hogy a leendő konzuli tisztviselők Magyarország viszonyaival és a magyar állammal tisztában vannak, magyarul beszélnek és az ország érdekeit hivatali állásukban előmozdítani törekednek majd (NN 1902).

Külföldi színhelyek (például az 1900. évi párizsi világkiállítás) és osztrák intézmények mellett hasonló kirándulásokat és látogatásokat szervezett az Akadémia például 1903-ban Dél-Magyarországra, illetve a Vaskapuhoz is. Utóbbi a *M. Kir. Orsovai Hajózási Főfelügyelőség* hivatali működése miatt is érdekes volt, hiszen a hivatal európai mandátumból, az 1878. évi berlini kongresszusból következően folytatta működését (hasonlóan az al-dunai *Európai Dunabizottsághoz*). 1911-ben cseh és galíciai városok mellett az akadémisták Pozsonyba, Budapestre, Miskolcra és Ózdra is ellátogattak, míg 1912-ben a *Magyar Folyam- és Tengerhajózási Társaság* műhelyeit tekintették meg.

Végül közelebbről is szeretnék a korabeli elméleti tananyagról kézzelfoghatóbb képet festeni és az 1914/15-ös tanév példáján bemutatni, hogy milyen feladatok, gyakorlatok és olvasmányok képezték a magyar kurzus alapját. Az említett tanévben

például a tanterv az első évfolyamnak 6 tematikus egységet írt elő, amelyek a következők voltak (Lehrstoffe 1914):

1. „Hangtan, olvasás, írás.
2. Alakzattan: főnevek ragozása; mindennemű névmások; melléknévfokozás; igék képzése; igenevek; viszonyszók.
3. Mondattan: szórend és hangsúlytan elemei.
4. Fordítási feladatok Nagy Antal-féle német gyakorlókönyvből.
5. A következő tételek olvasása, fordítása és elemzése a Gyertyánffy–Kiss–Krammer-féle *Magyar olvasókönyvből*: 5. A beteg oroszlán; 6. A fecske és a madarak; 7. A földműves és fiai; 31. Miklós vitéz (3 bekezdés); 47. Attila és Leó pápa; 56. Lehel kürtje; 61. Szent László (1., 3., 4.); 66. Az alföld (4 bekezdés); 68. A hortobágyi pusztja; 72. A ház és a tanya (4 bekezdés); 75. A magyar nép családelete (1. bekezdés).
6. Ezenkívül tollbamondás.”

Az elmúlt évtizedek tankönyvei gyakran előismeretek nélkül vagy pusztán a hangzók bemutatása mellett tematikus és szókincsbővítő fejezetekkel indítottak. Majd különböző szókincscsoportokat feldolgozó fejezetekben magyarázták az alakzattant és a mondattant.

4. Összegzés

A magyar nyelv oktatására nézve megfogalmazott célok teljesülését a magyar kormány rendszeresen értékelte. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterek Bécsbe küldött delegáltjaik révén követték a magyar nyelvi és a magyar közjogi vizsgák eredményességét. Az 1895/96-os tanévben a vizsgák eredményeit Eötvös Loránd miniszter kielégítőnek találta, és az Akadémia igazgatósága útján elismerését nyilvánította ki Károlyinak és Thallóczynak a sikeres oktatói működésükért (Malfatti 1895).

1901-ben Wlassics Gyula miniszter delegáltjai az osztrák akadémisták vizsgaeredményeiről a következőképpen számoltak be. Magyar nyelv tárgyból – figyelembe véve az idegen nyelvekkel amúgy is leterhelt akadémisták nehézségeit – teljesen kielégítő, míg a magyarközjog-vizsgán egyenesen ragyogó eredmények születtek. Wlassics Gyula felkérte az Akadémia igazgatóját, hogy Thallóczynak és Stokkának a magyar kormány köszönetét tolmácsolja (NN 1902).

Míg a későbbi években Apponyi Albert és Zichy János kultuszminiszterek egyaránt a legnagyobb meglepéssel, kimagasló sikerként értékelték az osztrák vizsgázók teljesítményét. Mindemellert Ferenc József királytól mind Thallóczy Lajos, mind Stokka Tankréd kitüntetésekert nyert (Szabó 2024). Az osztrák kormányok és a közös miniszterek számára prioritásnak számított a dualista állam nagyhatalmi állásának és tekintélyének megóvása, illetve a Monarchia egységes fellépése a külhatalmak irányában. A külügyi ügyvitelben, a közös szervek működésében, valamint a konzulok képzése terén egyaránt terhet jelentett egy újabb, a magyar nyelv szerepének erősödése (Pfusterschmid-Hardtenstein 1989: 160). Azonban mindez az osztrák kormányok számára még mindig a kisebbik rossznak számított a magyar szeparatista törekvésekkel

szemben. A magyar kormányok függetlenségi országgyűlési ellenzékük nyomására olykor akár külön képviseletet vagy a vámközösség felbontását is felvetették. Ehhez képest a paritás érvényesítése a belső ügyvitelben a Monarchia együttmaradását kevésbé veszélyeztette, és az 1867-es közjogi alapokkal is összeegyeztethető volt.

Így rögzíthetjük, hogy a magyar elem nemcsak a külügyi szolgálat hivatalnoki állományában jelent meg és erősödött meg a századfordulóra, hanem a magyar jelenlét és befolyás a Monarchia külügyi utánpótlás képzőműhelyére, a Konzuli Akadémiára nézve is érvényre jutott.

Szakirodalom

- Antal Tamás 2016: *Szilágyi Dezső és műve*. Szeged: Iusperitus Kiadó.
- Barna Attila 2015: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvény-cikk előzményeire és megalkotására*. Győr: Universitas Győr Nonprofit Kft.
- Csernus-Lukács Szilveszter 2020: A nemzetiségi és nyelvi kérdés szabályozása Magyarországon és Erdélyben az Októberi Diplomától a nemzetiségi törvényig. In: Nagy Noémi (szerk.): *Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században*. Budapest: Gondolat Kiadó. 66–98. Online: <https://majt.elte.hu/dstore/document/3156/MAJT-jogtorteneti-ertekezések-46.pdf>
- Fazekas István 2004: Magyar levéltárosok Bécsben 1841–1918. In: Sipos András (szerk.): *Magyar levéltáros életpályák a XIX–XX. században*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára. 59–86. Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_bflk_2004_eletpalyak/?pg=60&layout=s
- Gaszó Dániel 2016: A magyar diaszpóra fejlődéstörténete. *Kisebbségi Szemle* 1/1: 9–35. Online: https://www.epa.hu/03700/03751/00001/pdf/kisebbségi_szemle_2016_01_009-035.pdf
- Goluchowski, Agenor 1904: *Die K. und K. Konsular-Akademie von 1754 bis 1904: Festschrift zur Feier des hundertfünzigjährigen Bestandes der Akademie und der Eröffnung ihres neuen Gebäudes. [A K. és K. Konzuli Akadémia 1754-től 1904-ig: Emlékkönyv az Akadémia 150 éves fennállásának és új épületének megnyitásának alkalmából]* Wien: Verlag des K. u. K. Ministeriums des Kaiserlichen und Königlischen Hauses und des Äusseren.
- Heil Kristóf 2020: „Embernek születünk, polgárnak neveltetünk”: Nógrád vármegye észrevételei a közoktatás és a magyar nyelv ügyében (1831–32). In: Nagy Noémi (szerk.): *Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században*. Budapest: Gondolat Kiadó. 99–117. Online: <https://majt.elte.hu/dstore/document/3156/MAJT-jogtorteneti-ertekezések-46.pdf>
- Nádor Orsolya 2000: A magyar nyelv státusváltozásai a honfoglalástól a XIX. század közepéig. In: *Hungarológiai Évkönyv* 1/1: 54–72. Online: https://epa.oszk.hu/02200/02287/00001/pdf/Hungarologiai_Evkonyv_01_054-071.pdf
- Nádor Orsolya 2017: A magyar nyelv külföldi megismertetése, vonzereje. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest: Gondolat Kiadó. 465–483. Online: https://real.mtak.hu/77879/1/Tolcsvai_Magyar nyelv_465_Nador.pdf

- Nagy Dóra 2024: Hogyan tanultak a XVIII–XIX. századi német polgárok magyarul? Magyar–német kétnyelvűség a történelmi Magyarországon. *Édes Anyanyelvünk* 26/1: 21–23. Online: https://anyanyelvapolo.hu/wp-content/uploads/ea_XLVI-2024-1.pdf#page=23
- Nagy Noémi 2020: Magyar nyelvi szuverenitási törekvések a neoabszolutizmus előtt – a magyar államnyelv bevezetésének története. In: Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): *Szuverenitáskutatás. Jogtörténeti Értekezések 43.* Budapest: Gondolat Kiadó. 141–158. Online: <https://majt.elte.hu/dstore/document/2858/MAJT-jog-torteneti-ertekezések-43.pdf>
- Pfusterschmid-Hardtenstein, Heinrich 1989: Von der Orientalischen Akademie zur K. u. K. Konsularakademie. Eine Maria-Theresianische Institution und ihre Bedeutung für den Auswärtigen Dienst der Österreichisch–Ungarischen Monarchie. [Az Orientalische Akademie-től a K. u. K. Konsularakademie-ig. Egy Mária Terézia-kori intézmény és jelentősége az Osztrák–Magyar Monarchia külügye számára] In: Wandruszka, Adam – Urbanitsch, Peter (Hg.): *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band VI/1. Die Habsburgermonarchie im System der Internationalen Beziehungen [A Habsburg-monarchia a nemzetközi kapcsolatok rendszerében].* Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 122–195.
- Pfusterschmid-Hardtenstein, Heinrich 2004: Die Orientalische- und spätere Konsularakademie 1848–1918. Eine frühe Fachhochschule im Zeitalter der Industrialisierung [Az Orientalische- és késői Konsularakademie 1848–1918. Egy korai szakfőiskola az iparosodás korában]. In: Rathkolb, Oliver (Hg.): *250 Jahre. Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien [250 év. Az orientálistól a diplomáciai akadémiáig Bécsben].* Innsbruck–Wien–München–Bozen: Studien Verlag. 77–103.
- Rigó Balázs 2017: Alkotmányos változások az 1860-as évek második felében. *Acta Universitatis Szegediensis: Forum: Publicationem Doctorandorum Juridicorum* 7. 193–222. Online: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/85580>
- Szabó Mátyás 2022: Die juristische Bildung an der k.u.k. Konsularakademie [A jogi képzés a k. és k. Konzulakadémián]. *Pravnehistorické Studie* 53/1: 53–76. Online: <https://doi.org/10.14712/2464689X.2022.4>
- Szabó Mátyás 2024: „A m. kir. oktatásügyi miniszter Ő Excellenciája a magyar kormány legforróbb elismerését küldi”. Magyar oktatók tevékenysége a Cs. és Kir. Konzuli Akadémián. *Lymbus* 22: 11–40. Online: https://lymbus.abtk.hu/images/lymbus_2024_konyv_01_09_bi.pdf
- Szili Katalin 2019: A magyar mint idegen nyelv oktatása, mint alkalmazott hungarológiai diszciplína. *THL2: A Magyar Nyelv és Kultúra Tanításának Szakfolyóirata* 15/1–2: 84–95. Online: https://epa.oszk.hu/01400/01467/00017/pdf/EPA01467_thl2_2019_01-02_084-095.pdf
- Tefner Zoltán 2018: *Nyelvtanítás a bécsi Keleti Akadémián.* Riga: GlobeEdit.
- Wlassics Gyula 1911: *Az 1867.XII. t.-cz. jogi természete.* Budapest: Franklin-Társulat.

Levéltári források

- Lehrstoffe 1914: A magyar nyelv kurzus tananyaga az első évfolyam számára. AT-OeStA/HHStA SB AKA 61-34. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Kt. 61. 34. – Lehrstoffe (Ungarisch, Englisch, VWL, ... etc. und Grundriss zu Vorlesungen über österreichisches und ungarisches Privatrecht) zur wissenschaftlichen Ausbildung der deutschen Konsularbeamten (Schreiben Deutsches Auswärtiges Amt an Ministerium des Äußern 1912)]
- Lehrstoffe 1915: A magyar nyelv kurzus tananyaga az első évfolyam számára AT-OeStA/HHStA SB AKA 61-34. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton. 61. 34. - Lehrstoffe (Ungarisch, Englisch, VWL, ... etc. und Grundriss zu Vorlesungen über österreichisches und ungarisches Privatrecht) zur wissenschaftlichen Ausbildung der deutschen Konsularbeamten (Schreiben Deutsches Auswärtiges Amt an Ministerium des Äußern 1912)]
- Malfatti 1895: Malfatti di Montetretto osztályfőnök továbbítja a Konzuli Akadémiának Eötvös Loránd m. kir. vallás- és oktatásügyi miniszter elismerését. AT-OeStA/HHStA SB AKA 95-13. Nr. 62 ex 1895. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton. 95. 13. (Faszikel Ludwig Thallóczy)]
- NN 1883: Errichtung von LehrKanzel für die ungarische Sprache und die ungarischen Strafdisciplinen. At-OeStA/HHStA MdÄ AR F8 355-10. 7. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ministerium des Äußern, Administrative Registratur, Fach 8. Karton 355. 10. Konsularakademie: Lehrkanzeln-Errichtung. 7.]
- NN 1902: Bemerkungen. Über den Unterricht in der ungar. Sprache etc. An der Konsularakademie. AT-OeStA/HHStA SB AKA 95-13. Beilage zu Nr. 81/1902. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton. 95. 13. (Faszikel Ludwig Thallóczy)]
- NN 1904: AT-OeStA/HHStA SB AKA 95-13. Nr. 173 ex 1904. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton. 95. 13. (Faszikel Ludwig Thallóczy)]
- Stokka 1901: Stokka Tankréd felirata párhuzamos kurzusok indítása tárgyában. Bécs, 1901. szeptember 26. AT-OeStA/HHStA SB AKA 99-4. 98 ex 1901. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton 99. 4. (Faszikel Doktor Tankred Stokka, Lehrer für ungarisches Staatsrecht, Korrespondenz)]
- Stokka 1905: Stokka Tankréd felirata a Cs. és Kir. Konzuli Akadémia igazgatójához, Anton Winterhez. Bécs, 1905. június 8. AT-OeStA/HHStA SB AKA 99-4. 264 ex 1905. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton 99. 4. (Faszikel Doktor Tankred Stokka, Lehrer für ungarisches Staatsrecht, Korrespondenz)]

Suzzara 1905: A külügyminiszter (Agenor Goluchowski) nevében Alexander Suzzara kereskedelempolitikai osztályfőnök leirata a nyelvi kurzusok tárgyában. Bécs, 1905. október 10. AT-OeStA/HHStA SB AKA 99-4. 264 ex 1905. [Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderband Archiv der Konsularakademie Karton 99. 4. (Faszikel Doktor Tankred Stokka, Lehrer für ungarisches Staatsrecht, Korrespondenz)]

Szabó Mátyás jogtörténész, az NKE ÁNTK Állam- és Jegtörténeti Tanszékén adjunktus. Kutatási területe: a modern kori osztrák és magyar államszervezési törekvések, a külügyi szolgálat története, valamint az osztrák és magyar államjog története.